



לקוטי שיחות  
PROJECT  
LIKKUTEI  
SICHOS

## פענוח הערות ומראי-מקומות

### לקוטי שיחות חלק כ פרשת וירא א

בן שש, און אז ער איז שוין דאן אלט געווען פיר יאר, איז פארשטאנדיק דערפון וואס מען האט אים אריינגעגעבן אין חדר צו דריי מיט א האלב יאר, און דער סיפור האט דאך צו טאן מיט זיין לימוד אין חדר).

בשבת קדש פרשת וירא (ביום הולדתו, אדער דעם שבת וואס פאר דעם), האט אים זיין מוטער הרבנית רבקה אריינגעפירט צו זיין זיידן כ"ק אדמו"ר הצ"צ מקבל זיין די ברכה בשייכות מיט זיין יום הולדת...

**וע"ד כהנ"ל מובא גם בלקו"ש שם עמ' 321, ובחט"ו וירא-כ' מרחשון.**

**משיחת ש"פ וירא תרצ"ג** (נדפס ברשימת היומן): "פעם - והי' ש"ק פ' וירא, והי' יום הולדתו או יום שלפ"ז או שלאח"ז - הכניסתו הרבנ' רבקה נ"ע אל הצ"צ נ"ע. - וא"כ הי' בן ד' או ה'. כי נולד תרכ"א. הכניסוהו לחדר - כמדומה בן ג' שנים וחצי - והתחיל אדנ"ע לבכות באמרו מפני מה נראה הק"ב לאאע"ה ואנחנו אין רואים. ויענהו הצ"צ: אז א איד צו 99 יאהר מחליט, שצריך למול א"ע, איז ער וערט אז דער אויבערשטער זאל זיר באוייזען צו עם. עוד נוסחא: אז איד א צדיק צו וכו'. כי אדנ"ע בעצמו לא זכר מעשי' זאת.

**היום יום עמ' קג:** ט חשון: בהיות אאמו"ר בן ד' או ה' שנים נכנס אל זקנו הצ"צ בש"ק פ' וירא והתחיל לבכות באמרו: מפני מה נראה ה' אל אברהם אבינו

#### הערה 1

**לקו"ש ח"א פ' וירא:** ... וועל איך דא איבערדערציילן א מעשה וואס כ'האב שוין אמאל דערציילט:

דער רבי (מוהרש"ב) נ"ע פלעגט יעדן כ' מרחשון - זיין יום הולדת - אריינגיין צו זיין זיידן, כ"ק אדמו"ר הצמח צדק, בעטן ברכה. מעגלעך, אז אזוי איז אויך געווען דער סדר ביי די אנדערע אייניקלעך פון צמח צדק.

... האט ער זיך פאנאנדערגעוויינט. האט אים דער צמח צדק געפרעגט וואס וויינסטו? האט ער געענטפערט, אז ער האט געלערנט אין חומש (אדער געהערט איבערדערציילענדיק) אז דער אויבערשטער האט זיך באוויזן צו אברהם אבינו (עס איז געווען פרשת וירא), וויינט ער פארוואס האט ער זיך צו אים ניט באוויזן.

האט אים דער צמח צדק געענטפערט: ... דער תירוץ איז ביים קינד אנגענומען געווארן און ער האט אויפגעהערט צו וויינען.

**ח"ה כ' מרחשון:** שבת פרשת וירא - כ' מ"ח תרצ"ג, האט כ"ק מו"ח אדמו"ר דערציילט א סיפור וואס האט פאסירט מיט זיין פאטער דעם רבי'ן (מהורש"ב) נ"ע ווען ער איז געווען א קינד פון פיר אדער פינף יאר. (אז ער איז דאן ניט געווען עלטער פון פינף יאר, איז מוכרח פון דעם וואס דער רבי נ"ע איז געבארן געווארן כ' מ"ח שנת כתרא"א און ביי דער הסתלקות פון צ"צ - י"ג ניסן תרכ"ו - איז ער נאך ניט געווען קיין

**לך לך יז, א:** ויהי אברם בן תשעים שנה ותשע שנים וירא יהוה אל אברם ויאמר אליו אני אל שדי התהלך לפני והיה תמים

## הערה 7

**גו"א עה"פ (ואתחנן ו, ז) ושננתם לבניך:** ובדורות האלו ובארצות אלו הולכים נתיבות עקלקלות, חושבים ללכת לפנים להגיע למקום חפצם, והנה הם שבים אחור... ועתה בדור הפחות הזה, עניותא בתר עניותא אזלא (ב"ק סוף צב.), סרו מן הדרך הישר, מיד שיבא הנער להשקיד בתורה עד שיזקין - הם נוהגים כמו אדם הסכל אשר יראה אומן אחד בונה חומה חופר יסוד עמוק לחומה עד שיהיה קיום לחומה, והסכל חושב כי דבר זה מעשה הבל, כי למה יחפור מתחת לארץ, ואין צריך לו רק יעמיד החומה על קרקע שוה, ואין צריך ליסוד החומה, וגורם בזה שהחומה קודם שתבנה ראשון ראשון - מתרוסס, וכך בארצות אלו:

כאשר היה בדורות הראשנים נתנו גבולים ועתים לחנך נער על פי דרכו, בן חמש למקרא בן עשר למשנה בן ט"ו לתלמוד (אבות ה, כא), והכל כדי לתת לנער משא כאשר יוכל שאת לפי טבעו... ואחר כך מקבל מזונות יותר לפי טבעו, עד אשר גדלו... אך הטפשים בארצות אלו, דרכיהם היפך זה, מלמדים עם הנער מקרא מעט מן הפרשה, ומפסיקין, ומתחילין בשבוע אחרת פרשה שניה קצת מן הפרשה, ובכלות השנה לא ידע הנער, כי נשכח ממנו הראשונים, ואז יחזור בשנה השניה. ומפני ששכל הנער יותר - מלמד עמו יותר ממה שלמד עמו אשתקד, וכן שלישית ורביעית וכמה שנים, וכאשר נעתק מן המקרא, מאומה לא ישא בידו, יציאתו כביאתו...

## הערה 8

**ספר השיחות קיץ ה'ש"ת (ע' 99):**

טבת תרע"ו האט איינער פון די קרואים לסעודת שבת געפרעגט בא הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק צי כ"ק אדמו"ר האט געקענט את זקנו הוד כ"ק אדמו"ר צמח צדק. וענה הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק: אז איך בין אלט געווען פיר יאר פלעג איך אלע טאג אריינגיין צו דעם זיידן אין חדר.

ולנו אינו נראה. ויענהו הצ"צ אז א איד א צדיק, צו ניין און ניינציק יאר אלט איז מחליט אז ער דארף זיך מל זיין, איז ער ווערט אז דער אויבעשטער זאל זיך באווייזען צו אים.

## הערה 2

לא נעתק מפני האריכות

## הערה 3

**לקו"ש ח"ה שם:** כ"ק מו"ח אדמו"ר האט דעמאלסט מסביר געווען די סיבה פון צוויי נוסחאות: דער רבי נ"ע האט עס אליין ניט געדענקט (ווייל כאמור, איז ער דאן געווען א קליין קינד), און די מספרים האבן עס דערציילט אין די צוויי נוסחאות.

## הערה 4

**ברכות מח, רע"א:** ... כי הא דאמר רב נחמן קטן היודע למי מברכין מזמנין עליו אביי ורבא הוו יתבי קמיה דרבה אמר להו רבה למי מברכין אמרי ליה לרחמנא ורחמנא היכא יתיב רבא אחוי לשמי טללא אביי נפק לברא אחוי כלפי שמיא אמר להו רבה תרוויכו רבנן הויתו היינו דאמרי אינשי בוצין בוצין מקטפיה ידיע

## הערה 5

**כתר שם טוב (קה"ת) הוספות סי' קכז ואילך (עד קכט.** בהוצאת החדשות (מתשנ"ט ואילך) נמצא בסי' רכ"ג עד רכ"ו): **רכג:** דער בעש"ט נ"ע האָט געזאָגט אַז אַלץ וואָס אַ מענטש זעט און אַלץ וואָס אַ מענטש הערט דאָס איז אַ אַנזאָג און אַ געוויסע הוראה מן השמים אין עבודת השי"ת, נאָר מען באַדאַרף פאַרשטיין וואָס מען זעט און וואָס מען הערט, און חלילה ניט האָבן קיין טעות אין דעם מיין פון דעם וואָס מען האָט געהערט און פון דעם וואָס מען האָט געזען. און דער ריכטיקער פאַרשטאַנד אין דעם מיין פון דעם וואָס מען הערט און זעט קומט דורך דעם נשמת אדם תלמדנו...

**ועד"ז בקיצור כתוב בסי' שלאחריו.**

## הערה 6

**לך לך יב, ז:** וירא יהוה אל אברם ויאמר לזרעך אתן את הארץ הזאת ויבן שם מזבח ליהוה הנראה אליו

## הערה 9

**כפרש"י שם: והיה תמים:** ... כו' ולפי מדרשו, התהלך לפני במצות מילה ובדבר הזה תהיה תמים, שכל זמן שהערלה בך אתה בעל מום לפני (ב"ר שם ד) וכו'.

## הערה 10

**מפרשי רש"י ריש פרשתנו:** על הפסוק וירא אליו ה' באלני ממרא וכו' פרש"י: **וירא אליו.** לבקר את החולה... וראה לדוגמא בהגור אריה על פרש"י: "לבקר את החולה". פירוש מדלא נזכר שום דבור אצל המראה הזה, ומדלא מזכיר דבור עמו, על כרחך לבקר את החולה היה, ולא היה צריך לשום דבור ואמירה, רק לבקר החולה. ובמה הכתוב מדבר - במילה, שהפרשה הקודמת במילה מדברת (לעיל יז, כג-כז), ולענין המילה נגלה אליו לבקר החולה. והקשה הרא"ם על פירוש זה שהרי היה בכאן דבור... רק שהפסיק הכתוב ביניהם בהכנסת האורחים, ובשביל זה דחה הרא"ם פירוש זה: ונראה דלא קשה מידי...

## הערה 11

**ר"פ לך:** ויאמר ה' אל אברם לך מארץ וממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר אראך

## הערה 13

**בעה"ט ריש פרשתנו: וירא אליו.** סמוך נמלו אצל וירא מלמד שנראה לו בשביל המילה. ד"א וכו' ספורנו: **וירא אליו ה' באלוני ממרא.** כי שם נמול אברהם אז, וכל ביתו נמולו אתו, שם הופיע האל יתברך שכינתו לעמוד בברית, כמשפט לכל כורתי ברית, כענין וכו'

**ב"ר ריש פרשתנו** (פרשה מח סי' ב-ה): **ב ואחר עורי נקפו זאת ומבשרי אקחה אלוף** (איוב יט, כו) אמר אברהם אחר שמלתי עצמי הרבה גרים באו להדבק בזאת הברית, **"ומבשרי אקחה אלוף"** אילולי שעשיתי כן מהיכן היה הקדוש ברוך הוא נגלה עלי **"וירא אליו ה'".**

**ג.** ר' איסי פתח... ד"א **"אם אקמאס משפט"** זה אברהם **"ויקח אברם את ישמעאל בנו וגו' [וימל את בשר ערלתם וגו']"** אמר אילולי שעשיתי כן מהיכן היה הקב"ה נגלה עלי **"וירא אליו ה' באלוני ממרא והוא יושב".**

**ד.** רבי יצחק פתח **"מזבח אדמה תעשה לי וגו'"** א"ר יצחק: מה אם זה שבנה מזבח לשמי, הריני נגלה עליו ומברכו. אברהם שמל עצמו לשמי, על אחת כמה וכמה **"וירא אליו ה' באלוני ממרא".** ועד"ז **בסי' ה'.**

## ובמפרשים שם:

**באמרי יושר כתוב (בתחלת הענין): א.** ... יש מחלוקת קצת חז"ל אמרו שזכות ההראות לא בעבור המילה זה פחדו בציון חטאים ויש לזה הכרח הפסק הפרשה ואחרים הסמיכוהו לעיל זהו וירא אליו ולא אמר אל אברהם שמורה הנז' לעיל אלא שביניהם יש עוד חילוק אם הזכות בשביל מילתו או בזכות מילת עבדיו ויסמך עם הכתוב לעיל נמולו אתו וירא אליו א"כ הרייחו הזרי' בן נכר נמולו אתו גם אברהם. **ובעץ יוסף כתוב (בין שאר הדיבורים): ב.** ... מהיכן היה הקדוש ברוך הוא נגלה עלי. שבזכות הברית שבבשרו נגלית שכינה עליו... **ג.** ... **אלולי שעשיתי כן.** אלא הייתי מעכב מילת עבדי איזה ימים עד שבאתי לבריאותי לא היתה קדושת השכינה מתגלה עלי אלא במקום שאתבודד בו אני לבדי בשדה. אבל עכשיו שנימולו כולם נגלה עלי הקב"ה באלני ממרא שהוא אהלי וחצרי (נזה"ק)... **ד.** ... **הריני נגלה עליו ומברכו.** ולזה היתה הראותו של הקב"ה לאברהם כדי לברכו. וכלומר התם אבא אליך וברכתך. **אברהם שמל עצמו.** שהמילה גם היא כקרבן...

**ובחיזושי הרד"ל כתוב (בין שאר הדיבורים): ב.** ... **אלולי שעשיתי כן מהיכן כו' עלי.** אף שכבר נגלה לו מקודם גם כן. מ"מ אחר המילה זכה לגלוי מדרגה גדולה יותר כמ"ש בזוהר כאן. ובפרשת לך לך (צ"ד) ע"ש **ג.** ... **ויקח אברם את ישמעאל בנו וגו' אמר אלולי כו'.** י"ל שע"י המילה הוא שזכה שיהיה הוא יושב ושכינה ע"ג כדלקמן. וז"ש מה אעשה כי יקום אל. ר"ל אלמלא עשיתי זאת למול עבדי ובני אמת. מה הייתי עושה כשקמה שכינה ע"ג...

**זח"א פת, סע"ב ואילך:** היה דבר ה' אל אברם במחזה לאמר, מאי במחזה, אלא בהוא חזו דרגא דכל דיוקנין אתחזיין ביה, אמר רבי שמעון תא חזי, עד לא אתגזר אברהם הוה חד דרגא מליל עמיה, ומאן איהו דא מחזה, דכתיב (במדבר כד טז) מחזה שדי יחזה, כיון דאתגזר, הוה כלהו דרגין שראן על האי דרגא וכדין מליל עמיה, הדא הוא דכתיב (שמות ו ג) וארא אל

אברהם אל יצחק ואל יעקב באל שדי ועד לא אתגזר לא  
הוּו אינון דרגין שראן עלוי למללא.

## הערה 14

### מפענח צפונות פ"ה סי"ח:

#### מצות מילה נמשכת כל זמן שהוא מהול

בצ"פ תרומות, צד 86: עיין במה דס"ל לרבינו בהל'  
מילה פ"ג ה"ח דמשוך יש עליו שם מפר ברית אף  
לדין דס"ל דמשוך לא הוי ערל, ודלא כמש"כ התוס'  
יבמות דף עב ע"א ד"ה מדבריהם, והטעם משום  
דס"ל דמצות מילה הוא מקיים כל זמן שהוא מהול,  
עי' תוס' שבת דף קלא, וכ"כ בזה בח"א ומשוך מבטל  
זאת המצוה ממנו אף דאין עליו שם ערל, ולכך אוכל  
בתרומה וגרע טפי דלא מהני כלל מה שימול אח"כ,  
כעין הך דב"מ דף כו ע"ב, דכיון דאינו ערל מה  
מועלת בו המילה, ועיין בכורות דף ג ע"ב גבי הך  
דרב מרי בר רחל דלא מהני מה שנהג בהם קדושה  
כיון דבעצם אינם קדושים, ונ"מ לפ"ז לפ"מ שכתבו  
התוס' ע"ז דף כז ע"א ד"ה איכא בינייהו לחלק שם  
בין מומר לענין כתיבת תפילין למומר לענין מילה,  
ור"ל משום דכ"כ בזה בח"א דעליו רק מוטל שיהיה  
מהול וזה נעשה ממילא ע"י שמל עצמו, וא"כ זה לא  
מקרי שאינו בן שמירת ברית, דמה שאינו עושה לא  
זה הוא הפעולה שהוא מזהר רק גוים, ולכך יכול  
למול, אך לשיטת רבינו גבי משוך דמבטל ממנו  
הפעולה שאינו מהול אף דלא הוה ערל י"ל דהוה  
בגדר מומר, ועיין ירושלמי ביבמות שם, ומ"ש התוס'  
ביבמות דף עב ע"א על הך דשבועות דף יג, דמיירי  
דלא מל כלל, שם ר"ל דהיינו שנולד מהול ואח"כ  
משך עצמו דאז מצות מילה לא היתה בו ורק שלא  
היה ערל ועכשיו נתבטל זה, ע"כ. (התחלת המאמר  
לעיל סימן ח), ראה צ"פ ח"א הל' ברכות פי"א ה"ח,  
והשלמה עמ' 24, וצפנת פענח מהדו"ת צד 66, וצד  
70.

ובהערה הוא מציין דעיקר סברא הנ"ל מבוארת גם  
בספר תשובות מהר"ח אור זרוע סי' יא, וסי' קפג. וכן  
בתשובות בית הלוי ח"ב סי' מז, ושו"ת פרי יצחק  
ח"ב סי' ל.

**לקו"ש ח"ג עמ' 759 ואילך:** די ערקלערונג אין דעם:  
... תוכן מצות מילה איז צוויי ענינים... א צווייטער  
ענין - אויסער דער פעולת המילה איז דא א פעולה  
נמשכת [אז דער מענטש זאל זיין אן לדם מהול: אויך  
- ער זאל ניט זיין קיין ערל].

פון דעם וואס דער רמב"ם פסק'נט אז המושך ערלתו  
גייט אריין אין דעם כלל פון "המפר בריתו של  
אברהם אבינו", איז א ראי' אז די מצוה איז ניט בלויז  
דאס איינמאליקע מל-זיין, נאר אויך אויפטין אז דער  
מענטש זלל זיין א מהול (- ניט קיין ערל). און  
דערפאר ווען ער איז "מושך ערלתו", ער טוט א  
פעולה אויף מבטל זיין פעולת המילה, צעשטערט ער  
דערמיט דעם בריתו של אברהם אבינו.

מען זעט צוויי ענינים: (א) די מצות מילה איז צו  
אויפטאן אין דעם אבר אליין, ניט נאר אז דער אבר  
איז א מיטל וואס דורך אים קען מען מקיים זיין א  
מצוה (אט אזוי ווי די מצוה פון לייגן תפילין אויף דער  
האנט און אויפן קאפ, וואס די מצוה איז ניט צו  
אויפטאן אין דער האנט און אין קאפ, מער ניט וואס  
דורך די אברים איז מען מקיים א מצוה, די האנט  
מיטן קאפ ווערן דורך דער מצוה ניט  
איבערגעאנדערשט), נאר די מצוה איז צו פועל'ן אין  
דעם אבר גשמי אליין ער זאל זיין א מהול, אדער -  
ניט קיין ערל. (ב) די מצות מילה איז ניט בלויז אין  
דער צייט ווען מטוט די פעולת המילה. נאר זי ציט  
זיך במשך דעם גאנצן לעבן פון דעם אדם המהול.

א ראי' אויף דעם אז מצות מילה איז א מצוה נמשכת:  
די גמרא דערציילט, אז דוד המלך, ווען ער איז אריין  
אין מרחץ און האט געזען אז ער איז נאקעט, האט  
ער געזאגט: וויי מיר, וואס איך שטיי נאקעט אן א  
מצוה, און באלד ווי ער האט זיך דערמאנט אין דער  
מצוה פון מילה האט ער זיך בארואיקט, זעט מען  
דאך דערפון, אז די מצות מילה איז א מצוה נמשכת,  
אז דער איד האט אויף זיך די מצוה אויך נאך דער  
פעולת המילה, און דערפאר איז נתייבשה דעתו פון  
דוד המלך ווען ער האט זיך דערמאנט אויף דער  
דאזיקער מצוה: מ'קען ניט זאגן אז דוד'ס בארואיקונג  
איז געווען צוליב דעם קיום מצות מילה פון **אמאל**,  
וואס האט **דאן** ממשיך געווען קדושה אויף אים - ווייל  
אין דעם איז דאך ניטא קיין אונטערשייד פון מצות  
מילה ביז די מצוות, וואס זיינען פטרבונדן מיט  
אנדערע אברים.

הגם אז אויך אין אנדערע מצוות, ווי למשל ווען איד  
לייגט איצט תפילין, וויבאלד סאיז שוין נאך מתן תורה  
פועל'ן די תפילין אן אויסאיידלונג און הייליקייט אין  
קאפ און אין האנט, וואס לייגן די תפילין, אויך **נאך**  
דער צייט פון הנחת תפילין (ווי אויבן געזאגט) -  
ווארום ס'איז דאך זיכער אז א האנט וואס לייגט  
תפילין איז ניט גלייך צו א האנט וואס לייגט ניט ח"ו

קיינ תפילין - איז דאס אבער ניט מער ווי א זיכור און א קדושה, און ניט אז די מצות תפילין אליין בלייבט אין דער האנט אויף שטענדיק. אנדערש איז די מצות מילה, וואס די מצוה פארבלייבט שטענדיק אין גוף האדם.

דערמיט ווערט פארענטפערט די קשיא וואס תוספות פרעגט: צו ליב וואס דארף די גמרא ארויסלערנען פון א פסוק אז נשים זיינען ניט מחויב צו מל זיין זייערע זין, וויבאלד די מצות מילה איז דאך א

מצוה וואס איז פארבונדן מיט א באשטימטער צייט (ביום ולא בלילה) און פון מצוות וואס זיינען פארבונדן מיט צייט, "מצוות עשה שהזמן גרמא", זיינען נשים פטור?

אבער ווי גערעדט פריער: אמת טאקע דער דורכפירן די מצוה איז פארבונדן מיט צייט, איז אבער די מצוה וואס דער איד איז מהול (ניט אן ערל) ניט אפהענגיק פון צייט און איז פאראן שטענדיק, סיי בייטאג און סיי ביינאכט.

## הערה 15

**רמב"ן פרשתנו יח, ב קרוב לסופו:** באלוני ממרא להודיע המקום אשר בו נימול וזה גילוי השכינה אליו למעלה וכבוד לו כענין שבא במשכן ויצאו ויברכו את העם וירא כבוד ה' אל כל העם (ויקרא ט כג) כי מפני השתדלותם במצות המשכן זכו לראיית השכינה ואין גלוי השכינה כאן וכאן לצוות להם מצוה או לדבור כלל אלא גמול המצוה הנעשית כבר ולהודיע כי רצה האלהים את מעשיהם ... ואל תחוש להפסק הפרשה כי הענין מחובר ולכן אמר "וירא אליו" ולא אמר "וירא ה' אל אברהם" אבל בפרשה רצה לסדר כבוד הנעשה לו בעת שעשה המילה ואמר כי נגלית עליו השכינה ושלח אליו מלאכיו לבשר את אשתו וגם להציל לוט אחיו בעבורו כי אברהם נתבשר בבן מפי השכינה כבר ושרה מפי המלאך שדבר עם אברהם כדי שתשמע שרה כמו שאמר ושרה שומעת וזו כוונתם שאמרו (סוטה יד) לבקר את החולה שלא היה לדבור אלא לכבוד לו. ועוד אמרו וכו'... ושמה כיוונו עוד בזה לומר שהיה לו במראה השכינה רפוי למחלת המילה כי כן ראוי להיות כדכתיב (משלי טז טו) באור פני מלך חיים. וכו'

## הערה 16

**ב"מ ל, ב:** דתני רב יוסף (שמות יח, כ) והודעת להם זה בית חייהם את הדרך זו גמילות חסדים (אשר)

ילכו זה ביקור חולים... אמר מר (אשר) ילכו זה ביקור חולים היינו גמילות חסדים לא נצרכה אלא לבן גילו דאמר מר בן גילו נוטל אחד משישים בחליו ואפי' הכי מבעי ליה למיזל לגביה

## הערה 17

**סוטה יד, א:** ואמר רבי חמא ברבי חנינא מאי דכתיב אחרי ה' אלהיכם תלכו וכי אפשר לו לאדם להלך אחר שכינה והלא כבר נאמר כי ה' אלהיך אש אוכלה הוא אלא להלך אחר מדותיו של הקב"ה מה הוא מלביש ערומים דכתיב ויעש ה' אלהים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם אף אתה הלבש ערומים הקב"ה ביקר חולים דכתיב וירא אליו ה' באלוני ממרא אף אתה בקר חולים כו'

## הערה 18

**ב' פסוקים דפ' לך - ראה המצויין לעיל בהערה 6**

## הערה בשוה"ג

**ראה לעיל הערה 15 (רמב"ן), ובהערה 10 (גו"א) שפ"ח:** [על הפסוק וירא אליו ה' באלני ממרא וכו' פרש"י: **וירא אליו.** לבקר את החולה וכו'. וכתב ע"ז השפ"ח]:

א ואם תאמר מנא ליה לרש"י, ויש לומר דרש"י דייק מדכתיב וירא אליו ה', ולא כתיב וירא ה' אל אברהם בהדיא, אלא ודאי לכך לא נאמר אל אברהם דקאי אפרשת מילה דלעיל, והתם כתיב בהדיא אל אברהם, ואם כן למה נראה אליו, ואין לומר שציוה לו המילה, דהא כבר ציוה לו וכבר מל את עצמו ובני ביתו, אלא ודאי לבקר את החולה.

## הערה 19

**המשך וכנה תרל"ז פס"ח:** ... ואמנם ענין המתנה הוא שנותני' מה שלא בא ע"י פעולתו כלל. והגם כי גם במתנה אלמלא לא עביד ניחא לי' לא הוה יהיב, עכ"ז א"ז בדרך שמגיע, דא"כ הי' זה לפי שמגיע לו, א"ז מתנה כלל. אלא שי"ל שענין הנייחא דעביד לי', זהו כענין שראוי לוותר לו, ומ"מ הויתור אינו על צד ההכרח, וגם בלתי מוגבל מהו, ולכן מה שנותן אח"כ מתנה גדולה ה"ז מתנה גמורה.

**המשך תרס"ו עמ' קלא:** דהנה ידוע דכל הגילויים מאו"ס שלמעלה מסדר השתל' שנמשכים ומתגלים מעצמן באתעדל"ע שלא ע"י אתעדל"ת, ה"ה נמשכים

דוקא כאשר יש שלימות בהעבודה שבבחי' אתעדל"ת כו'. וכמו כשנותנין לאדם מתנה, שזהו לא שהרויח, ומ"מ, אי לאו דעביד לי' נייחא לנפשי לא הוה יהיב לי', דמה שנותנין לו הוא בדרך מתנה, ומ"מ, זהו דוקא כשעביד נייחא לנפשי כו'.

**מגילה כו, ב:** מתנה (נתנו בני העיר בית כנסת לתשמישי חול - פירש"י) פליגי בה רב אחא ורבינא חד אסר דוחד שרי מאן דאסר בהאי תפקע קדושתה ומאן דשרי אי לאו דהוה ליה הנאה מיניה לא הוה יהיב ליה הדר הוה ליה מתנה כזביני

**גיטין נ, ב:** אין נפרעין מנכסים משועבדים במקום שיש בני חורין: בעי רב אחדבוי בר אמי במתנה היאך תקנתא הוא דעבוד רבנן משום פסידא דלקוחות אבל מתנה דליכא פסידא דלקוחות לא או דלמא מתנה נמי אי לאו דאית ליה הנאה מיניה לא יהיב ליה מתנה והלכך כי פסידא דלקוחות דמי

**ב"מ טז, א:** [מבואר לעיל שם דהמוכר שדה גזולה, ואח"כ חזר ולקחה מן הנגזל, אנו אומרים דחזר ולקחה כדי שתהא מקוים ביד הלוקח, כי היכי דליקום בהמנותיה. בהמשך לזה שואל הגמ':] "הבה נהליה במתנה (נגזל לגזלן - רש"י) פליגי בה רב אחא ורבינא חד אמר מתנה כירושה דהא ממילא וחד אמר המתנה כמכר דאי לאו דטרח וארצי קמיה לא הוי יהיב ליה מתנה להכי טרח וארצי קמיה כי היכי דליקום בהמנותיה"

**ב"ב קנו, א:** אמר אמימר ומתנתו מתנה (של בן י"ג ויום אחד הויה מתנה אע"פ שאינו יודע בטיב משא ומתן ואין מכירת קרקעותיו מכירה- רשב"ם) א"ל רב אשי לאמימר השתא ומה זביני דמקבל זוזי אמרת דלא דלמא מוזיל ומזבין כל שכן מתנה דלא מטי ליה ולא מידי א"ל ולטעמך זבין שוי חמשא בשיתא הכי נמי דזביניה זביני אלא קים להו לרבנן דינוקא מקרבא דעתיה גבי זוזי ואי אמרת זביניה זביני זמנין דמקרקשי ליה זוזי אזיל מזבין לכולהו נכסי דאבוה אבל גבי מתנה אי לאו דהוה ליה הנאה מיניה לא הוה יהיב ליה מתנה אמרו רבנן תיהוי מתנתו מתנה דלעבידו להו מילי

**לקו"ת שה"ש כד, סע"א:** ... יש ב' מיני השפעה. הא' הוא הבא ונמשך תמיד מלמעלה למטה אף גם שלא על ידי אתעדל"ת והעלאת מ"ן רק נמשך מאליו מלמעלה מצד כי חפץ חסד הוא. ... והבחינה השנית הוא... בחי' השפעה פנימית זו הוא הבא ע"י העלאת

מ"ן דוקא שהוא בחינת הביטול וההעלאת מלמטה למעלה שאז דוקא יאיר ויומשך המשכה זו כו'... והנה יש עוד בחי' ג' בענין אתעדל"ע והוא ג"כ האתעדל"ע שלמעלה מאתעדל"ת דהיינו שאין אתעדל"ת מגעת שם כלל. כענין קדושתו למעלה מקדושתכם וכנ"ל. אלא שאעפ"כ אינה שורה ומתגלה אלא כשיש שלימות במעשה התחתונים שכבר נשפע עליהם אתעדל"ע שלפי ערך אתעדל"ת אזי שורה ומתגלה ג"כ האתעדל"ע שלמעלה מעלה מערך האתעדל"ת כלל... וזהו בחינה שנקרא שבת שבתון והוא מתנה דייקא שלמעלה מאתעדל"ת וכמ"ש במ"א אלא שאעפ"כ הרי ארז"ל מי שטרח בע"ש יאכל בשבת שאין נמשך מתנה זו אלא לאחר האתעדל"ע הנמשך תחלה בשבת ע"י אתעדל"ת בכל ימי החול שע"ז נאמר לעשות את השבת כו'... והיינו שבחינת גילוי זה הוא אשר אני עושה למעלה מאתעדל"ת ואעפ"כ אינו נמשך ומתגלה אלא לאחר שלימות גילוי האתעדל"ע שע"פ האתעדל"ת.

## הערה 20

**לקו"ש ח"א ע' 25 ואילך. ח"ה ע' 87 ואילך. ע' 321 ואילך:** הענין מבואר בארוכה בג' שיחות אלו, ומפני האריכות נצטט כאן רק קטעים אחדים מנקודת הדברים.

**לקו"ש ח"ה עמ' 87:** ... אפילו א איד... וואס עבד עבודתו ניין און ניינציק יאר, און ווי עס שטייט אויף אברהם אבינו אז ער איז געווען "בא בימים", ביי אים זיינען געווען "יומין שלמין" -

אויך ער דארף זיך מל זיין, ד.ה.אויך ער דארף זיך באווארענען פון דעם צודעק און העלם וואס קען קומען פון וועלט (עולם - ל' העלם) און אראפנעמען עס...

ג. נאך אן ענין אין דעם: ... די מצוה איז עיקר ענינו של אברהם. פון דעם איז מובן, אז אברהם'ס החלטה צו ניין און ניינציק יאר אז ער דארף זיך מל זיין, איז ... אז לאחרי כל עבודתו, פעלט נאך אן ענין עיקרי... ד. א טיפערע ענין אין דעם:

... דאס וואס אברהם אבינו האט מחליט געווען, לאחרי זיין עבודה אין פארלויף פון ניין און ניינציק יאר, אז ער דארף זיך מל זיין, האט עס געמיינט אז ... עס פעלט אים אויך אין אלע זינע פריערדיקע עבודות, ער דארף זיך מל זיין בכדי איבערצושטעלן אלע זיינע פריערדיקע עבודות אז זיי זאלן זיין בשלימות.

און דאס איז א הוראה לכל אחד ואחד, אז ווי גרויס ער זאל ניט זיין, (כל זמן ער האלט נאך ניט ביי דער עבודה פון "בן מאה") איז ניט נאר וואס ער האט נאך ניט פארענדיקט זיין עבודה, ער דארף טאן נאך אן עבודה און אן עבודה עיקרית, נאר ער דארף נאך אריינברענגען שלימות בכל עבודתו הקודמת.

**ח"א ע' 27:** בשעת אבער עס איז פאראן דער לגעמיינער ביטול, ער ווייסט אז ער דארף זיך מל זיין, ער ווייסט אז אזוי ווי ער איז טויג ניט, און ער דארף אנדערש ווערן, איז דאס א הקדמה אויף צוצוקומען צו די העכערע מדריגות, עס זאל זיין וירא אליו ה', אזוי ווי צו אברהם אבינו נאך מצות מילה, און ער ווערט אברהם" מיט א צוגעגעבענער ה"א, ער ווערט א בעל-הבית אויף אלע זיינע חושים אפילו אויף די וואס בטבע קען מען אויף זיי ניט געוועלטיקן.

## הערה 21

**מאירי לנדרים לט, ב:** לעולם יהא אדם זריז במצות ביקור מפני שהמבקר מיקל בחליו של חולה דרך הערה אמרו כל המבקר את החולה כאלו נטל אחד מששים מחליו ובבני גילו ר"ל שבקורם ערב עליו שמצד הנאתו מהם חליו מיקל:

פעמים שהביקור סבת ההצלה לחולה אם בחכמתו אם לכמה סבות ומתוך כך אמרו כל המבקר את החולה גורם לו שיחיה וכל שאינו מבקרו גורם לו שימות וקצת חסידים היו נוהגין כשהיה חולה בעיר ולא היו מבקרין אותו כראוי לפרסם את הדבר ולהודיעם ואירע להם מעשה בתלמיד אחד שחלה ולא נכנסו לבקרו ונכנס רבי עקיבא והשתדל לכבד את הבית ולרבצו לפניו ואמר לו החייתיני ויש מפרשים שלכבודו של רבי עקיבא כבדו את הבית ורבצוהו והגיעה הנאה לחולה

## הערה 22

**נדרים (לט, ב):** אמר רבי אחא בר חנינא כל המבקר חולה נוטל אחד מששים בצערו אמרי ליה אם כן ליעלון שיתין ולוקמוה אמר ליה כעישורייתא דבי רבי (..) מבקר הראשון נוטל אחד מששים בחליו והשני א' מששים במה ששייר - רש"י) ובבן גילו **ב"מ (שבהערה 16) שם:** נעתק שם

## הערה 23

**הש"ר פ"ה, ב:** "תמתי" תמותי, שנתממו עמי בסיני ואמרו: כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע. רבי ינאי

אמר: תאומתי, כביכול לא אני גדולה ממנה ולא היא גדולה ממני. ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי: תאומתי, מה התאומים הללו אם חושש אחד מהן בראשו חברו מרגיש, כך כביכול אמר הקדוש ב"ה: עמו אנכי בצרה.

**רמב"ם שם ה"ד:** ... וכל המבקר את החולה כאילו נטל חלק מחליו והקל מעליו וכל שאינו מבקר כאילו שופך דמים.

**רדב"ז שם:** ותניא כל המבקר את החולה נוטל אחד מששים בצערו ומוקמין לה כעישורייתא דבי רבי כלומר כל אחד נוטל חלק מששים ממה שהשאירו הראשונים ובבן גילו, וזהו שכתב רבינו כאילו נטל חלק מחליו וכו'.

**ויק"ר רפ"ד:** [ד]אמר רב הונא כל מי שמבקר את החולה פוחתים לו אחד מששים בחליו איתיביה לרב הונא אם כן יעלו ששים וירד עמהם לשוק אמר להם ששים ובלבד שיהו אוהבין אותו כנפשו אף על פי כן מרויחין לו.

**מת"כ שם:** אעפ"כ כו'. לפום ריהטא משמע אף על פי שאינם בן גיליו ואין אוהבים אותו כנפשם מכל מקום מרויחין לו מחליו וכעישורייתא דבי רבי וכדמפרש בנדרים דף ל"ט ומשמע שאם המבקרים ס' שאוהבים אותו כנפשם ירד עמהם לשוק אבל בפרק אין בין המודד הגירסא באופן אחר ואיתא התם אף על פי שאוהבים אותו כנפשם אינם נוטלים מחליו אלא כעישורייתא דבי רבי וכן פירש כאן:

**עץ יוסף שם:** א"ל ששים ובלבד כו'. הנה בשוח"ט ליתא תיבת ששים. וא"כ כך השיב להם אמת כן רק ובלבד שיהיו אוהבים אותו כנפשו ר"ל שיהיו בני גילו שנולדו במזל של החולה. ואעפ"כ שאין אוהבים אותו כנפשו מ"מ מרויחין לו קצת מהחולי. ואפשר לפרש ג"כ גירסתינו אמר להם ששים פי' כשיבואו ששים לבקרו יקום החולה רק ובלבד שיהיו אוהבים אותו כו'. או אפשר לפרש א"ל ששים פי' שכל אחד נוטל אחד מששים מן החולי שנשאר לחולה אחר שבקרו אותו שלפניו. וגם זה דוקא שיהיו אוהבים אותו כו' וכנ"ל. וע' בפ' אין בין המודד:

## הערה 24

**רמב"ן:** נעתק לעיל הערה 15 **אוה"ת ריש פרשתנו:** [ש]ענין החולים בעולמות עליונים הוא כמ"ש סמכוני באשישות וגו' כי חולת אהבה אני. שבחינת חולת אהבה היא מחמת ההסתר וההעלם שכל בחינת ממלא וסכ"ע אינן אלא

### הערה 30

**דברי דוד לפרש"י:** וירא אליו, לבקר את החולה – יש לדקדק מנלן וכו'... תו דהא כתב רש"י אחר זה דהקדוש ב"ה שאל בו בשביל חלישותו מן המילה ולמה הוצרך לכתוב לבקר את החולה. תו... ונראה ליישב בדרך זה דהוקשה לרש"י דבשאר מקומות במקום שנזכר שנראה הקב"ה נזכר אחריו מה אמר הקב"ה לאותו שנראה אליו כגון וירא ה' אל אברם ויאמר אני אל שדי ובשלמה כתיב בגבעון נראה ה' אל שלמה ויאמר שאל כו' משא"כ כאן לא נזכר שאמר הקב"ה שום דבר לאברהם, אע"כ דנראה לו בשביל ביקור חולה וקאי על שלפניו שאמר נמולו אתו, ואפשר לומר דעל זה קשה לו דאמאי אמר אליו דמשמע דאליו לחוד היה החולי וצריך לבקרו לא לשאר שנימולו אתו ובאמת הרי נימולו ביום אחד וא"כ מה ממעט אליו. ואי קמ"ל דהביקור היה לו לחוד פשיטא שלא היה הקב"ה מדבר רק עם אברהם לא עם ילידי ביתו וישמעאל, אלא צ"ל דאליו ממעט שהוא לבד היה חולה והיינו משום שהיה גדול ולא נתרפא מהר משא"כ בשאר הנימולים אתו היו מתרפאים. כו'

### הערה 31

**סוטה שם:** נעתק לעיל הערה 17

### הערה 34

**לקמן עמ' 71 והערה 22:** ווי נאר די מלאכים זיינען געקומען ("שלשה אנשים נצבים") - וואס איינער פו זיי איז געקומען "לרפאות את אברהם" - י"ל אז אברהם איז באלד אויסגעהיילט געווארן נאך איידער שהכניסם וכו' (ווארום די רפואה וואס קומט דורך א מלאך דארף ניט געדויערן).

**ובהערה 22 שם:** אלא שאברהם סבר בפשטות שזה שנתרפא הוא ע"י בקורו של הקב"ה (ע"ד נדרים לט, סע"ב) - והם אנשים הם ולכן א"ל יוקח נא גו'. ואין לזה סתירה מפרש"י לעיל (פסוק ב) "כד חזיוהו דהוה שרי ואסר פירשו ממנו" - כי יש לומר, דזה שייך גם לאחרי שנתרפא מחליו וחולשה.

### הערה 35

**ילקוט ראובני ריש פרשתנו:** וירא אליו ה'... ודאי לבקר בא. א"ל ר'... עוד ארז"ל הנכנס לבקר החולה נוטל חלק מס' והקב"ה בא לבקר ולא אפשר שהיה עמוסה בענין ששים גבורים סביב לה א"כ יסתלקו

בחינת זיו ורק הודו על ארץ ושמים וגו' ואי לזאת תכסף ותכלה הנפש לדבקה בא"ס ב"ה ממש וע"ז נאמר סמכוני באשישות רדפוני בתפוחים שהם ענין התגלות אור א"ס ב"ה מההסתר וההעלם שגילוי זה הוא רפואה לחולת אהבה זו עכ"ל. והיינו ג"כ ע"ד מ"ש הרמב"ן בפ"י החומש ר"פ וירא... עכ"ל. והיינו כי באור פני מלך הוא גילוי הארת פנים. שזהו התגלות אור ממש וכמ"ש בביאור ע"פ אלה מסעי. ולכן זהו רפואה לבחי' חולת אהבה הנ"ל.

**לקו"ש ח"ה עמ' 84:** און ס'איז ניט קיין סתירה דערצו, פון דעם וואס עס שטייט (און ווי רש"י בריינגט עס אויך גלייך נאך דעם פסוק) אז מלאך רפאל האט אים אויסגעהיילט - ווארום דאס גופא איז געקומען פון דער רפואה וואס האט זיך אויפגעטאן (בשרש ובהעלם) דורך "וירא אליו": דער "ריפוי למחלת המילה" וואס האט זיך אויפגעטאן דורך "מראה השכינה" איז נמשך געווארן **למטה בגלוי בשלימות** דורך מלאך רפאל.

### הערה 25

**סוטה שם:** נעתק לעיל הערה 17

### הערה 26

**נדרים:** נעתק לעיל הערה 22.

**ב"מ:** נעתק חעיח הערה 16

**דרישה לטיו"ד סשל"ה סק"ס:** כנראה הכוונה לסק"ב. ולא נתפרש שם יותר.

### הערה 28

**ב"מ שם:** נעתק לעיל הערה 16

### הערה 29

**ב"מ פו, ב:** וירא אליו ה' באלוני ממרא והוא יושב פתח האוהל כחום היום מאי כחום היום אמר רבי חמא בר' חנינא אותו היום יום שלישי של מילה של אברהם היה ובא הקב"ה לשאול באברהם הוציא הקב"ה חמה מנרתיקה כדי שלא יטריח אותו צדיק באורחים שדריה לאליעזר למיפק לברא נפק ולא אשכח אמר לא מהימנא לך היינו דאמרי תמן לית הימנותא בעבדי נפק איהו חזייה להקדוש ברוך הוא דקאי אבבא היינו דכתיב (בראשית יח, ג) אל נא תעבור מעל עבדך כו'



החולי והכאב מאברהם ולמה הוצרך הקב"ה לשלח רפאל לרפאותו. א"ל בני הקשב וכו' דע כאשר נימול אברהם בא הקב"ה לברכו... ומה שאמר נוטל חלק מששים בחולה האמת כן הוא אלא מ"מ כשנסתלק המבקר יחזיר חולי למקומו (סודי רזא).

### הערה 36

**לקו"ש חט"ו עמ' 130 ואילך:** דער סיפור אנהאלט... א עיקר הוראה (אויך) פאר די וואס זיינען אין דעם גיל פון בן ד' או בן ה'... אז אויך אים קען מען מחנך זיין באופן כזה, אז ער זאל מאנען בתוקף, עד כדי בכי', אז דער אויבערשטער זאל זיך צו אים באווייזן ווי צו אברהם אבינו.

**ג.** לכאורה קען מען פרעגן: וואס פאר א דמיון און פארגלייך איז דא צווישן דעם רבי'ן נ"ע און יעדן אידישן קינד?

**ד.** וועט מען דאס פארשטיין בהקדים וואס מען געפינט כו"כ שיעורים בענין החינוך. כאטש אז "שיעור החינוך.. הוא בכל תינוק לפי חריפותו וידיעתו" כנ"ל - זיינען אבער דא כמה ענינים וואס מ'פארבינדט מיט א גיל מסויים, ביז צום דיו כללי, אז "בציר מבר שית לא תקביל, בר שית קביל וספי לי כתורא"... דאס הייסט, אז דער שיעור פון "בר שית" בנוגע צום ענין פון "ספי לי כתורא" - שלימות החינוך - איז ניט תלוי אין דעת וכח הקטן...

**וא"ו.** דערפון איז אויך פארשטאנדיק בענינו, וויבאלד אז דער רבי נ"ע איז דאן געווען "בציר מבר שית", איז ניט קוקנדיק אויף זיין גדלות אין דעת וכו' שוין אין יענעם עלטער - איז ער אבער נאך אלץ (בנוגע להענינים דמ"ת) געווען אין א דרגא פון "בציר מבר שית" וואס לא הגיע לשלימות החינוך... איז פארשטשנדיק, אז דאס איז שייך צו יעדן אידישן קינד וואס איז "בציר מבר שית", וויבאלד אז ע"פ דער מדידה פון תורת אמת, איז ער אין דעם זעלבן סוג ודרגת החינוך.

**ז.** ע"פ הנ"ל... אין דעם סיפור ליגט... א **חידוש עיקרי** בנוגע דעם אופן החינוך:

ס'איז ידוע וואס דער רמב"ם איז מאריך בנוגע דעם אופן הלימוד מיט א קטן אז מען דארף אים מזרז זיין "בדברים שהם אהובים אצלו לקטנות שניו... ווייל מצד "מעוט שניו וחולשת שכלו אינו מבין מעלת אותו הטוב".

אבער לאחרי ווי סאיז געווען דער מאורע הנ"ל - ובפרט נאך דעם ווי כ"ק מו"ח אדמו"ר האט

דערציילט דעם מאורע ברבים און געהייסן אפדרוקן - איז א דבר ברור, אז דערמיט האט מען מגלה געווען, יתרה מזה - פותח געווען א נייעם צינור ודרך בענין החינוך, אז איצט דורך א חינוך כדבעי, קען מען איצט פורץ זיין די גדרי הטבע פון אידישע קינדער, און זיי איינגעוואוינען צו וועלן רוחניות, ביז צו ארויסרופן ביי זיי א תשוקה נפלאה, אז דער אויבערשטער זאל זיך צו זיי באווייזן.

### הערה 37

**פיה"מ סנהדרין ר"פ חלק:** ... שים בדעתך כי נער קטן הביאווהו אצל המלמד ללמדו תורה, וזהו הטוב הגדול לו לעניין מה ששיג מן השלמות. אלא שהוא, למיעוט שְׁנִיּוֹ וחולשת שכלו - אינו מבין מעלת אותו הטוב, ולא מה שיגיעהו בשבילו מן השלמות. ולפיכך בהכרח יצטרך המלמד, שהוא יותר שלם ממנו, שיזרז אותו על הלימוד בדברים שהם אהובים אצלו לקטנות שְׁנִיּוֹ. ויאמר לו: קרא ואתן לך אגוזים או תאנים, או אתן לך מעט דבש. ובזה הוא קורא ומשתדל, לא לעצם הקריאה לפי שאינו יודע מעלתה, אלא כדי שיתנו לו אותו המאכל. ואכילת אותם המגדים אצלו יְקַרְהוּ בעיניו מן הקריאה, וטובה הרבה בלא ספק. ולפיכך חושב הלימוד עִמָּל ויגיעה, והוא עמל בו כדי שיגיע לו באותו עִמָּל התכלית האהובה אצלו, והוא אגוז אחד או חתיכת דבש.

**הל' תשובה פ"י ה"ה:** כל העוסק בתורה כדי לקבל שכר או כדי שלא תגיע עליו פורענות הרי זה עוסק שלא לשמה וכל העוסק בה לא ליראה ולא לקבל שכר אלא מפני אהבת אדון כל הארץ שצוה בה הרי זה עוסק בה לשמה ואמרו חכמים לעולם יעסוק אדם בתורה ואפילו שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה לפיכך כשמלמדין את הקטנים ואת הנשים וכלל עמי הארץ אין מלמדין אותן אלא לעבוד מיראה וכדי לקבל שכר עד שתרבה דעתן ויתחכמו חכמה יתירה מגלים להם רז זה מעט מעט ומרגילין אותן לענין זה בנחת עד ששיגוהו וידעוהו ויעבדוהו מאהבה.

### הערה 38

**רמ"א אה"ע סקנ"ו ס"ד:** הגה: יש אומרים דבזמן הזה אפילו לא נכנסה בחדש התשיעי רק יום אחד מלבד יום שנתעברה בו, הוי וולד קיימא. ואף על גב דאמרינן בגמרא יולדת לתשעה אינה יולדת למקוטעין, כבר תמהו על זה רבים שהחוש מכחיש

זה, אלא שאנו צריכין לומר שעכשיו נשתנה הענין, וכן הוא בכמה דברים (ב"י בשם הרשב"ץ).

**מג"א סקע"ג סק"א:** [בין בשר לדגים חובה ליטול משום] **דקשה לד"א:** ואפשר דבזמן הזה אין סכנה כ"כ דחזינן כמה דברים המוזכרים בגמ' שהם סכנה לרוח רעה ושאר דברים והאידינא אינו מזיק דנשתנו הטבעיות וגם הכל לפי טבע הארצות ועיין ביורה דעה סי' שט"ז ס"ג ובאבן העזר סימן קנ"ו וכ"כ הב"ח בשם הרמב"ם.

**שו"ע אדה"ז חאו"ח סו"ס קעט:** ח אחר כל אכילתך אכול מלח ואחר כל שתייתך שתה מים ואי אתה ניזוק... ועכשיו לא נהגו כלל באכילת מלח אחר סעודה ואין ניזוקין מפני שנשתנו הטבעים כמו שנתבאר בסי' קע"ג.

**שד"ח כרך א' ע' רי ואילך:** השד"ח מאריך בהרבה מקורת וכו' ולא נעתק מפני האריכות.

**כרך י' ע' קצד:** טבע דורות הללו ודיני דורות הללו במה נשתנו מדיני הש"ס הא דאיתא בגמרא יולדות לשבעה יולדות למקוטעין ויולדות לט' אינן יולדות למקוטעין, כתב הרמ"א באהע"ז סי' קנ"ו, דהחוש מכחיש, דעתה נשתנה הענין, וכ"כ המג"א או"ח סי' קע"ט סק"ח, וסי' קע"ג, סק"א, ואפשר דכ"ז בטבעי אדם, ולא כן בטבעי בהמה, דאל"כ אין מקום לדברים שאמרו ביו"ד סי' נ"ז, דטריפה אינה חי', אע"פ דירבה כחול ימים, עפ"י נס הוא ותלי' בנס, ולא בשנות הטבעי, וע"ע באהע"ז סי' ד' סעי' ד' בהג"ה, אי תלי' דבר השנוי עפ"י נס או לא, ודיני הש"ס אשר נשתנו בשנות העתים באו"ח סי' קנ"ו, ש"נ סי"ח, ביו"ד סי' י"א, י"ח סי"ז, ר"ס קט"ז, ר"ס קכ"ג, ר"ס וס"א קמ"ח, וע"ש בש"ך ר"ס קנ"ט, ור"ס רכ"ח, רמ"ג ס"א רס"ז ס"ד, ובש"ך ס"ק ס"ד, סי' ש"י, ס"ה, שכ"ב ס"ד, של"א, ס"פ, של"ב שס"ד, דהאידינא אין מת מצוה קונה מקומו, ובאהע"ז סי' ג' ס"א, סי' י"ז ס"ב, קמ"ב ס"א, ובחומ"מ סי' א', ב', ג', ט"ו, ס"ה, מ"ו, בהג"ה, סי' ק"ז, שפ"ח, תכ"ה, וא"ת הא אין ב"ד יוכל לבטל דברי ב"ד חבור, אע"ג דבטל הטעם, עמ"ש המג"א סי' ט', ס"ק ז', באו"ח, וע"ע מ"ש המג"א ר"ס תס"ח, ובסי' קע"ז, וסי' ש"ג סי"ח.

#### הערה 40

**תקו"ז (ת"ו בסופו):** וְכִמְהַ בְּנֵי נִשְׂא לְתַתָּא יִתְפַּרְנְסוּן מֵהָא (דף כד ע"א) חֲבוּרָא דִּילָךְ, כְּד יִתְגַּלִּי לְתַתָּא בְּדָרָא בְּתַרְאָה בְּסוּף יוֹמֵיָא, וּבְגִינְיָה (ויקרא כה, י) וְקִרְאֲתֶם דְּרוּר בְּאַרְץ וְגוֹמֵר.

**כסא מלך לתקו"ז שם:** כד אתגליא לתתא וכו'... "בסוף יומיא" לומר שהוא דוקא קרוב לימות המשיח ובגיניה יבוא. והנה זה כמה מאות שנים שנתגלה חבורא דיליה לתתא ועדיין בן דוד לא בא אבל כד דייקת שפיר במ"ש יתפרנסון מהאי חבורא פי' יפורשו מאמריו העמוקים בהקדמות שגילה האר"י זלה"ה בהשתלשלות ה' פרצופי אבי"ע כי זהו הפרנסה שיבינו ויהנו לאורו מתוק לנפש ומרפא לעצם כי הלומד גירסא בעלמא הגם שיש לו שכר טוב בעמלו ומקדש בטהרה נשמתו עכ"ז הסגול' דבגיני' וקראתם דרור היא כשיתפרנסון וילמדו פי' המאמרי'.

**הקדמת מקדש מלך לזהר:** כתוב ע"ד מש"כ בספרו כסא מלך לתקו"ז, בשינוי לש' קצת.

#### הערה 41

**קונטרס עץ חיים פי"ג:** ומשו"ז נתגלה עיקר פנימיות התורה בדורות האחרונים דוקא וכמ"ש באגה"ק סי' כ"ו הנ"ל בשם האריז"ל דדוקא בדורות אלו האחרונים מותר ומצוה לגלות זאת החכ' כי דורות הראשונים לא ה' צריכים לזה כי היו צדיקים גמורים ומצד עצם מעלת נשמתם שהיו ממדריגות גבוהות ה' בהם אהו"ר אמיתית ולמדו תורה לשמה ולא ה' נצרך להם גילוי פנימיות התורה וכבוד אלקים הסתר דבר וכו'. אבל בדורות האחרונים שאינם נשמות גבוהות כ"כ ונתמעטו הלבבות כו' לזאת מצוה לגלות כו' ודור אחר דור מוכרח יותר ענין התגלות פנימיות התורה לידע את ה' ושיהי' בחי' אהו"ר כו' כי מפני ירידת מדרגת הנשמות והתנגשות ביותר וריבוי ההעלמות וההסתרים כו' גם תופשי תורה לא היו יודעים את ה' וממילא לא ה' אהו"ר באמת כו'

**מכתב כ"ק אדמו"ר נ"ע - בהוספות שם עמ' 82:** (כתוב בתוך אריכות הדברים) ... וזהו הטעם אשר פנימיות התורה נתגלה בדורות האחרונים דוקא וכמ"ש באגה"ק סי' כ"ו בשם האריז"ל דעתה דוקא מצוה לגלות פנימיות התורה כו', ולכאו' וכי עתה הוא דאכשור דרא יותר מכמו בדורות הקודמים.

אלא אדרבא מפני שנתרבו ההסתרים ביותר, ע"כ מוכרח יותר הלמוד דפנימיות התורה, דבדורות הראשונים מצד מעלת נשמתם שהיו נשמות גבוהות ולא היו נתפסים בגשם שהי' מאיר בהם אור נשמתם גם בחיצוניות ראו אור ה' שבה, ולאורה נסעו והלכו מדרגא לדרגא כו'... משא"כ בדורות האחרונים בנשמות נמוכות ונתפסים בגשם, שבאה הנשמה וכן התורה בריבוי העלמות והסתרים ואינם רואים כלל

#### הערה 44

**תניא פל"ו:** התכלית הוא עו"הז התחתון שכך עלה ברצונו ית' להיות נחת רוח לפניו ית' כד אתכפיא ס"א ואתהפך חשוכא לנהורא שיאיר אור ה' אין סוף ב"ה במקום החשך והס"א של כל עוה"ז כולו ביתר שאת ויתר עז ויתרון אור מן החשך מהארתו בעולמות עליונים שמאיר שם ע"י לבושים והסתר פנים המסתירים ומעלימים אור א"ס ב"ה שלא יבטלו במציאות. ולזה נתן הקב"ה לישראל את התורה שנקר' עוז וכח וכמארז"ל שהקב"ה נותן כח בצדיקים לקבל שכרם לעתיד לבא שלא יבטלו במציאות ממש באור ה' הנגלה לעתיד בלי שום לבוש כדכתיב ולא יכנף עוד מוריק [פי' שלא יתכסה ממך בכנף ולבוש] והיו עיניך רואות את מוריק וכתוב כי עין בעין יראו וגו' וכתוב לא יהיה לך עוד השמש לאור יומם וגו' כי ה' יהיה לך לאור עולם וגו'. ונדע שימות המשיח ובפרט כשיחיו המתים הם תכלית ושלמות בריאות עולם הזה שלכך נברא מתחילתו: (הגהה...)

וגם כבר היה לעולמים מעין זה בשעת מתן תורה כדכתי' אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלהים אין עוד מלבדו הראת ממש בראיה חושיית כדכתיב וכל העם רואים את הקולות רואים את הנשמע ופי' רז"ל מסתכלים למזרח ושומעין את הדבור יוצא אנכי כו'. וכן לארבע רוחות ולמעלה ולמטה וכדפי' בתיקונים דלית אתר דלא מליל מיניה עמהון כו' והיינו מפני גילוי רצונו ית' בעשרת הדברות שהן כללות התורה שהיא פנימית רצונו ית' וחכמתו ואין שם הסתר פנים כלל כמ"ש כי באור פניך נתת לנו תורת חיים ולכן היו בטלים במציאות ממש כמארז"ל שעל כל דיבור פרוה נשמתן כו' אלא שהחזירה הקב"ה להן בטל שעתיד להחיות בו את המתים והוא טל תורה שנקרא עוז כמארז"ל כל העוסק בתורה טל תורה מחייהו כו' רק שאח"כ גרם החטא ונתגשמו הם והעולם עד עת קץ הימין שאז יזדכך גשמיות הגוף והעולם ויכלו לקבל גילוי אור ה' שיאיר לישראל ע"י התורה שנקר' עוז ומיתרון ההארה לישראל יגיה חשך האומות גם כן כדכתיב והלכו גוים לאורך וגו' וכתוב בית יעקב לכו ונלכה באור ה' וכתוב ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו וגו' וכתוב לבוא בנקרת הצורים ובסעיפי הסלעי' מפני פחד ה' והדר גאווה וגו' וכמ"ש והופע בהדר גאון עוזך על כל יושבי תבל ארצך וגו'.

את האור כי טוב אין טוב אלא תורה כו' וע"כ מוכרחים לפנימיות התורה אשר יסודתה בהררי קדש פנימיות ח"ע בחי' תעלומות חכ' כו', אשר לא נתלבשה ולא נסתתרה בלבושים המעלימים והמסתירים ונראה ונגלה בה האור כי טוב כו'

#### הערה 42

**שיחת כ"ק אדמו"ר נ"ע בסה"מ תרנ"ט עמ' רכג-רכה:** (מובא שם (עמ' רצה בהוצאות החדשות) ממכתב אדמו"ר הרי"ץ): בליל שמחת תורה תרנ"ט בעת ההקפות כשהגיע להקפה השביעית - והי' כבר השעה מאוחרת ביותר, בערך שעה הרביעית בלילה הואיל הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק לבאר ענין ז' ההקפות, הביאור הבינו כל השומעים, וסיים בעזרת השם יתברך יסדתי ישיבה אשר בה ילמדו נגלה וחסידות, היינו אשר ידעו כי בהנגלה יש פנימית התורה, והחסידות יבינו כמו שמבינים ענין בנגלה, וצוה לנגן.

כאשר סיימו לנגן, אמר עתה שמחת תורה הנני מתפלל לנותן התורה כי יעזור לתלמידי הישיבה ומתחנן אליו - והתחיל לאמר - קדוש ונורא הושיעה נא, רחום וחנון הצליחה נא שומר הברית עננו ביום קראנו, והפסיק מלכת - מסביב להבימה - וצוה לנגן, וכאשר סיימו לנגן התחיל לאמר תומך תמימים הושיעה נא, תקיף לעד הצליחה נא, תמים במעשיו עננו ביום קראנו, וסיים אמירת כל הפסוקים והי' בשמחה גדולה, נגן ורקד זמן ארוך ביותר, וכאשר הלך למקום עמידתו צוה לנגן ולרקוד ולשמח בשמחה גדולה.

אח"כ אמר הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק, הישיבה אשר בחסדי אל עליון נתיסדה אין לה עדיין שם, ועתה הנני קוראה בשם תומכי תמימים, כי מטרת הישיבה להיות תורת ד' תורה נגלית ותורת ההסידות תמימה, ואז היא משיבת נפש, כדאיתא במדרש למה היא תמימה שהיא משיבת נפש, למה היא משיבת נפש שהיא תמימה.

#### הערה 43

**שבת קיט, ב:** אמר רב יהודה אמר רב מאי דכתיב (דברי הימים א טז, כב) אל תגעו במשיחי ובנביאי אל תרעו אל תגעו במשיחי אלו תינוקות של בית רבן (שדרך תינוקות למושחן בשמן - רש"י) כו'